

Alulnézetben

A Ormánság múltját több oldalról is kiválóan feldolgozták. Ennek ismerete azért szükséges, hogy tünődhessünk, miként jutott jelenlegi állapotába, és mire számíthatunk.

A táj, a természeti adottságok gyökeresen nem változtak, sőt, Magyarország egyik legjobban épségben maradt természeti környezetével rendelkezik.

Mi történt hát valójában? Az első világháborút követően határmenti terület lett, elvesztette szerves kapcsolatát a Dráva jobb parti vidékével. Ezzel kapcsolatban érdemes elolvasni a kevésbé ismert *Thassy Jenő* „Veszélyes vidék” című memoárját. Ezt követően már jelentkeztek problémák az akkor még szintiszta magyar őslakosság körében, melyekről szemléletesen írt *Kiss Géza*, *Kodolányi, Móricz*, és még sokan mások. De még rémálmaikban sem gondolták, hogy ez lesz az Ormánságból.

Mi volt a következő csapás? A második világháborút követően hamarosan a jóbarát Tito Jugoszláviájából láncos kutya lett, akitől legalább annyira kellett félni, mint nyugati szomszédainktól. A szokásos történet aknazárral, belépési tilalommal és a „megbízhatatlan elemek” kitelepítésével. Utóbbiak főleg a legmódosabb, legértelmesebb parasztpolgárok, a kulákok voltak. Ők maguk vagy soha nem tértek vissza, vagy gyermekeiket arra presszionálták, hogy örökre hagyják el a térséget. Megkezdődött a lakosság „felhígulása”, kicserélődése. A betelepülőknek már nem voltak gyökereik. Elveszett az az összetartó erő, ami egy településből közösséget kovácsol.

Ez is volt a cél. Mindenki féljen, ne legyenek generációs példaképei, csak a hatalom képviselői. Példakép helyett hangadók. Bach-huszárok helyett párthuszárok. Ne felejtjük el, ez a mai napig így van, mind a jobb, mind a baloldali részéről.

A mindenkor hatalom nem szereti az önálló közösségeket, a civil szervezeteket, az egyéniségeket. A vazallusokat szereti, a manipulálható tömeget. Ez előző folyamatokról az Ormánságban figyelemreméltóan emlékezik meg *Berta Bulcsú*, „Füstkutya” című kisregényében.

És mi történt a helyben maradt lakossággal? Bér munkást csináltak belőlük a TSZ-ekben és az egy-két kisüzemben. Az emberek elfelejtettek gondolkodni. Megutálták a napfelkeltét, alig várták, hogy este legyen, és közben megtanultak lopni. A korábban becsületes embereknek már nem volt szégyen a közösből, a „nép vagyonából” minden mozdíthatót hazamenteni. És nem csak a materiális javakat lopták el, hanem ami talán súlyosabb, az időt, a munkaidőt.

És akkor a több évtizedes falansztert követően „nyakunkba szakadt” a rendszerváltás. Jött az ősi „trükk,” kárpótlásként „földet osztunk”, addig sem figyelnek ránk, amíg mi privatizálunk. De kinek osztunk földet? A több évtizede városba származottaknak, a már túlságosan előregedett, de még hozzáértő helyi lakosságnak, a mezőgazdasági bér munkásoknak. Minden hozzáértő látta, hogy ez katasztrófa lesz. Az is lett!

Már kárpótlási jegy formájában a földek egyik részét felvásárolták a nepperek. Másik részén még pár évig kínlódtak a nosztalgizáló öregek, aztán vagy kihaltak, vagy ők is áron alul eladták a földet. 16 év nagy idő! És hova lett a legtöbbször csak 5–10–15 hektár föld ára? És hova lettek a nagy álmok? Jobbik esetben az emberek újra bér munkások lettek, csak nem a TSZ-ekben, hanem gyakran egy arc nélküli új, vagy idegen „földesúr” birtokán. És még ők a szerencsések. A mezőgazdaságban dolgozók nagyobb része földönfutó munkanélküli lett. A nagybirtokok újra kialakulnak, ami természetes is, hisz csak ezek lehetnek versenyképesek. Nyugat Európában is ez a tendencia, minden tévhit ellenére. Lenne még egy kiút: értékesítő, feldolgozó szövetkezetet létrehozni. Na, de mi magyarok vagyunk, az összefogás soha nem tartozott az erényeink közé. Ezért hát várjuk a csodát.

És a csoda eljött, beléptünk az EU-ba. De az EU-nak nem a mi termékeink kellene, vagy legalábbis nem ebben az összetételben, hanem a piac és esetleg a termőföld. És megint rugalmatlanok vagyunk, megint nem tudunk változtatni. Pedig már a csodák ideje lejárt.

Mi történt közben a lakossággal? Mint már utaltam rá, a lakosság összetételének változása már korábban megkezdődött, de az utóbbi 30 évben egy etnikai átrendezés is végbement. A '60-as években is voltak a térségben cigányok, de községenként csak 2–3 család. A kanász, a csordás, esetleg állatkereskedők, főleg lókereskedők. Ők minden további nélkül beilleszkedtek a faluközösségbe. Aztán voltak összefüggő településeik (pl. a Gilvánfa melletti erdőben Zokogán, a siópusztai árok mentén...), ahol ténylegesen embertelen körülmények között éltek, de a férfiak dolgoztak. Ezeket a telepeket megszüntették (részben erőszakkal) és lakosaikat beköltöztették a kis falvak megüresedett házaiba, ahonnét az öregek kihaltak, gyermekeik meg már a városban dolgoztak. Mivel a cigányságnak más a „kultúrája”, mihelyt kezdett túlsúlyba kerülni egy-egy településen, az őslakosság, ha csak tehetette, elmenekült. Elsősorban Sellyére, Vajszlóra, Pécsre költöztek. Kialakultak olyan községek, ahol ma már 90–95%-ban csak cigányok laknak. (Gilvánfa, Alsószentmárton... stb.). A korábban tetszetős, módos parasztházakat lelakták, a falu képe megváltozott. Az, hogy a porták tönkrementek, nem magyarázható csak a pénzhiánnyal. Ha egy leesett tetőcserepet, betört ablakot évekig nem teszünk a helyére, ha az udvar, a kert szeméttel, gazzal telített, ha csak a legegyszerűbb éves meszeléseket sem végezzük el, az már mentalitás kérdése. Annál is inkább, mivel a családból mindenki otthon van, hisz kétségtelen, hogy a rendszerváltás utáni munkanélküliség elsősorban őket sújtotta. A cigányság önmagát gettósítja. Ez persze országosan is így van, és az egymást követő kormányoknak még elképzelésük sincs, hogy mit kezdjenek ezzel a problémával. Könnyen kikövetkeztethető, hogy pár évtized múlva hány százaléka lesz az összlakosságnak cigány.

Hol van a stratégia, a hosszú távú elképzelések? Ez a kérdés nem oldódik meg magától, és nem oldja meg helyettünk se az EU, se más.

És jelenleg mit csinálunk most már nem csak a cigánysággal, hanem az ő szintjükre süllyedő elszegényedett helyi lakossággal is? Egyszóval, újratermeljük őket.

Lehet-e egy életen keresztül, vagy több generáción át munkanélküliségként élni, és csak segélyekből, közmunkákból (közhasznú, közcélú munkákból) tengődni? Ezek iszonyú pénzbe kerülnek a társadalomnak, és nincs mögötte teljesítmény, nincs megfelelő számonkérés, így nincs erkölcsi nevelő hatása, nincs perspektíva, csak máról holnapra való tengés-lengés.

Talán hasznosabb lenne ezekkel a pénzekkel a vállalkozókat támogatni, és kötelezni őket, hogy ezért tartós munkanélkülieket hosszú távon alkalmazzanak. Mert aki profitorientált, az nem tűri el a lógást, a szándékos kártételt, a teljesítmény hiányát. Ezzel mintegy „védett” munkahelyeket teremthetnénk.

Amivel mindannyian egyetértünk hosszú távon, az

oktatás, a képzés lehet megoldás. Ezt is ketté kell választanunk, felnőtt- és ifjúsági oktatásra.

Mi van jelenleg a felnőttképzésben? Elsősorban nem a piac igényeinek megfelelő képzés történik, ha tudják egyáltalán, hogy mit igényel a piac. Jól hangzó szlogen az ősi mesterségek felújítása, kosárfonás, szőnyegszövés, teknővájás, fafaragás... stb., csak éppen nem lehet vele pénzt keresni. A képzésben részt vevők közül sokan tudják is, és nem szívvel-lélekkel vesznek részt az oktatásban, hanem mert ez egy projekt része, valamennyi pénzt kapnak, ha végigülik az előadásokat. Rövid távon ez is több nekik a semminél. Nagyon jó üzlet ez az oktatóknak, hisz részben a pályázatokat is már e célból írják. Visszacatolás nem történik, hogy hányan tudnak megélni a képzés során elsajátított anyagból, ami érhető is, hisz kiderülne, hogy fölösleges pénzkidobás volt az egész.

Mint ahogy 16 év kellett ahhoz, hogy kiderüljön, olyan diplomásokat olyan szinten képeztünk számszámra, akikre nincsen szükség. Kinek a pénzén? Az oktatásunk minden szinten mélypontra süllyedt. Mi az, hogy a világ első háromszáz felsőoktatási intézményében nincsen egyetlen magyar sem? Mi az, hogy 20% funkcionális analfabétánk van? Mi joggal büszkék vagyunk arra a tíz fölötti Nobel-díjasra, akik magyar iskolákból indultak el. Ez nem csak pénz kérdése, hisz akkor sem volt gazdag Magyarország.

A jövő pedig egyedül az oktatásra alapozható. Miért csak a gagyit, a felszíneset vesszük át idegen országoktól, miért nem a példaértékű finn oktatást? Azért, mert percemberekké váltunk. Mert önmagunknak is hazudunk.

Még néhány gondolatot a pályázatokról, melyeknek az lenne a szerepe, hogy segítsék egy térség fejlődését. Hát nem mindig ez történik. Nem arra pályázunk, amire ténylegesen szükség van, hanem amire kiírás, lehetőség van. Jellemző pályázatok: járdaépítés; temetői út, temető rendbetétele; ravatalozó építése; közösségi ház építése; gáz bevezetése.

Ez mind nagyon szép és kell, csak éppen nem visz előre. Az, hogy a temetőket rendbe tesszük, ahol őseink alszanak, belső igényből kell, hogy fakadjon, nem állami pénzekből. Az, hogy közösségi házakat építünk és újítunk föl, ott ahol nincs már közösség, és azokat nem tartjuk fenn: pénzkidobás. Az, hogy iszonyú költségeken gázt vezetünk be munkanélküli falvakba, ahol még a vizet és az elektromos áramot sem tudják kifizetni, és a helyi erdőket a Pécsi Hőerőműhöz szállítjuk be: ésszerűtlenség.

Persze mindenre van magyarázat, az elmondottak tételes cáfolatára is.

Még mindig nincs veszve semmi, csak próbáljunk meg őseink egyszerű paraszti eszével gondolkodni és cselekedni.

Sellye, 2006. november 23.

Keszei Tamás
Ormánság Fejlesztő Társulás